

РЕЦЕНЗИЯ

от **проф. дин Иван Димитрав Карайотов**, член на научното жури за защита на дисертационния труд на д-р **Мартин Асенов Гюзелев** ”**Дионисий Бизантийски и неговият Анаплус на Боспора като извор за историята и културата на Югоизточна Европа**”, с който авторът кандидатства за придобиване на най-високата научна степен „**доктор на историческите науки**” по професионално направление **2.2 История и археология**

Със Заповед № 0538/-150/ 06.03.2015 на ректора на СУ „Климент Охридски” съм утвърден за член на журито за защита на дисертацията на д-р Мартин Асенов Гюзелев. На свое заседание седемчленното жури ме натовари да напиша рецензия за неговият труд.

Свидетел съм, че интересът на д-р Гюзелев към археологията в зоната на Западното черноморско крайбрежие датира още от времето, когато той учеше в „Национална гимназия за древни езици и култура”, София. Впоследствие като студент по история (1986-1991 г.) той участваше в разкопки на археологически обекти в Аполония, Месамбрия и други обекти, разположени по Западното българско черноморие в сектора от Източна стара планина до южната граница. На него дължим ценна информация и за археологически обекти в региона на Южна Странджа, разположени в пределите на Република Турция.

Авторът е специализирал в авторитетните научни центрове в Атина „Американска школа за класически изследвания” и в „Център за изследване историята на Средиземноморието и човека към Университета в Екс-ан-Прованс”, Франция (2003 г.). Освен квалификацията на археолог, изследовател на сухоzemни обекти, той има квалификации на мореплавател и водолаз. Така че уменията на д-р Гюзелев са разностранни и той съвършено естествено ги е приложил при разработването на своята теза.

Новата дисертацията ми бе предоставена за рецензиране в Pdf формат. Готовият за печат том се състои се от 492 стр, които включват две приложения с 83 образци. Основният текст съдържа: Предговор, шест глави и заключителни изводи. Главите носят следните заглавия: Глава първа. „Дионисий Бизантийски и неговият Анаплус на Боспора (история, кодекси, език”); стр. 14 – 35); Глава втора. „Тракийският Боспор (историографски обзор”); стр. 36 – 55); Глава трета. „Διονυσίου Βυζαντίου Ἀνάπλους Βοσπόρου Дионисий Бизантийски Анаплус на Боспора” (паралелен текст; стр. 56 – 117); Глава четвърта. „Реалиите в Анаплус на Боспора” (стр. 118 – 249); Глава пета. „Опит за историко-географски синтез на информацията в Анаплус на Боспора” (стр. 250 – 277). На базата на изложението авторът е направил своите „Основни изводи” (стр. 278 – 283). Така структурирана докторската теза на д-р Мартин Гюзелев е твърде разностранна, но това се дължи на комплексния интердисциплинар характер на неговото изследване. Двете приложения съдържат съответно Приложения 1. Петрус Гилиус. „Тракийският Боспор в три книги” (превод от латински; стр. 284-431) и Приложение 2. „Изгледи от местата,

известени в Анаплусана Дионисий Бизантийски – 2012 г.” (стр. 432-451) и за прегледност е добавен съставеният от автора Index nominum / Индекс на имената (стр. 452 – 457).

Текстуалната част завършва със списък на кирилица и латиница на Използваната литература (стр. 458 – 469), като на първо място стоят „Антични и средновековни автори” (41 древни съчинения) следвани от съвременни историци, археолози, географи, интерпретатори на текстове (63 заглавия на кирилица и 63 на латиница). Освен западноевропейски, руски и български съчинения, авторът най-рационално е използвал и съчинения на турски автори, които имат преимущество да живеят и работят в непосредствена близост до Боспора – този уникален транслатор на цивилизации и култури, разделящ и едновременно сближаващ двата континента Европа и Азия, възприемани в културно-исторически аспект в много случаи като единно цяло под името „Евразия”. Обикновено определяме морските крайбрежия като контактни зони. След като това е безспорен факт, то Боспорът трябва да се възприема като суперконтактна зона. Затова темата, разработена от д-р Гюзелев, надхвърля значението на сериозно топонимическо изследване и постига висотата на комплексна интерпретация на античната и средновековната археология и история. Авторът находчиво е избрал най-невралгичната точка на континенталното пространство, където в най-висша степен се чувства пулса на античните и средновековни цивилизации.

Монографията е подплатена със стари и нови географски и исторически карти и с факсимилета възпроизвеждащи страници от използваните кодек-

си., Техните оригинали се намират в Централен държавен архив (ЦДА КМФ 35), Сдружение “Черноморска Странджа”, Британска библиотека и с факсимилета на кодекси от фондовете на Британска и Парижка национални библиотеки.

„Дионисий Bizантийски и неговият Анаплус на Боспора като извор за историята и културата на Югоизточна Европа” може да се възприеме и като естествено продължение на неговата първа дисертация „Селищна система по Западнопонтиското крайбрежие през I-то хилядолетие пр. Хр. (земите между нос Емине и Боспора)”, с която той придоби първата си образователна научна степен „доктор” по професионално направление 2.2. история и археология преди повече от десетилетие, през 2004 г. Тази дисертация беше съществено допълнена и отпечатана в два отделни тома на български и английски език под заглавие „Западният Понт между Емине и Боспора през първото хил. пр. Хр.”

След досегашните значими изяви на д-р Мартин Гюзелев в областта на античната археология и история идва неговата нова, готова за печат разработка, предмет на настоящата рецензия. ”Дионисий Bizантийски и неговият Анаплус на Боспора като извор за историята и културата на Югоизточна Европа”, която има ярко изразен комплексен и интердисциплинарен характер.

В Предговора на монографията авторът споделя етапите, през които е преминало нейното написване и благодари на чуждите и българските си колеги и институции, които са му оказали съдействие.

В тази въводителна част на перфектно оформено си съчинение д-р Гюзелев прави обща характеристика на зараждането и задълбочаването на интересите към Боспора – тази естествена трансмисия между Средиземноморските и Близкоизточни култури с народите в околпонтийските области и преди всичко с траките, обитаващи и непосредствените крайбрежия на самия проток. Още тук авторът изтъква голямото значение на Анаплуса при решаване на кардинални проблеми в развитието и постъпателното движение на културните влияния от Изток на Запад и от Юг на Север в Югоизточната част на Европейския континент. В това отношение съчинението на Дионисий Византийски има преимущество да бъде уникално и това се чувства в характеристиките, които му прави д-р Гюзелев.

Първата глава „Дионисий Бизантийски и неговият Анаплус на Боспора (история, кодекси, език)” със самото си заглавие говори за въпросите, разгледани в нея. Тук за първи път в нашата историческа литература научаваме подробности за авторът и за характера на неговата творба.

Съвършената историческа компетентност на автора се проявява във висша степен във Втора глава „Тракийският Боспор (историографски обзор”

Глава трета, Διονυσίου Βυζαντίου Ἀνάπλους Βοσπόρου Дионисий Бизантийски Анаплус на Боспора (паралелен текст) е навлизане in medias res – в сърцевината на проблематиката на дисертацията.

Глава четвърта, „Реалиите в Анаплус на Боспора”, и Глава пета, „Опит за историко-географски синтез на информацията в Анаплус на Боспора” третират преди всичко богатата история на поселищния живот в региона и неговата кардинална значимост в световната история..

Докторската теза завършва с „Основни изводи”, които се явяват естествено следствие на формулираното и изложеното в предходните глави .

Прегледах внимателно някои от преводите на Дионисий Бизантийски, осъществени от д-р Гюзелев. Те ни най-малко не изкривяват смисъла на оригиналния текст и въз основа на тях не биха могли да се направят неверни исторически извори. Това предимство обаче понякога е в състояние да не се хареса на специалистите по класически езици, които в повечето случаи предпочитат да плуват в свои води.

Приносите на тази монография на д-р Мартин Асенов Гюзелев са значителни. Без да има предшественици, той е направил усилие да преведе на български език целия текст на *Анаплуса на Боспора*, заедно със схолиите, съставяйки и индекс на имената.

За пълнота на историческата картина авторът превежда изцяло труда на Петрус Гилиус „Тракийският Боспор в три книги”. Преведени изцяло и коментирани са бележките на Карл Мюлер по повод съчинението на

Дионисий Бизантийски по изданието на Петрус Гилиус. На базата на изворите и лични наблюдения и констатации са прецизирани всички топоними, съдържащи се в *Анаплуса*.

В интерпретациите на автора е направен фреквентен анализ на фактите, изложени от Дионисий Бизантийски.

Не е подминато и явлението, при което „изчезват“ античните реалии по двата бряга на Боспора в късноантичната и средновековната литература. Най-голямото постижение на дисертанта е това, че той изтъква и обосновава какво е значението на *Анаплуса на Боспора* като първостепенен извор за тракийската история и култура и за историята на Бизантион и Тракийския Боспор.

Под острия поглед на изследователя не са пропуснати и хапаксните известия, които имат първостепенно значение за историята, културата и вярванията на траките и елините. Подчертано е огромната ценност на *Анаплуса* не само за теренната археология, но и за етнологията и културологията на този възлов регион от Югоизточна Европа.

Личният опит на д-р Мартин Гюзелев и неговата културно-историческа подготовка ме подтикват да го усета като един съвременен Ламартин, който с *Анаплуса на Дионисий Византийски* в ръка плава край бреговете на Боспора и по тях оживява богатия поселищен живот през вековете.

„Дионисий Бизантийски и неговият Анаплус на Боспора като извор за историята и културата на Югоизточна Европа” от д-р Мартин Асенов Гю-

зелев е разработена безупречно и талантливо. Смятам, че тя съдържа оригинални научни приноси преди всичко с интердисциплинарния си подход в интерпретациите и с перфектните описания и точния анализ на топонимията и археологическия материал. Авторът има близо 10 отпечатани статии и студии по темата на дисертацията на български и английски език. Имам пълното основание да предложа на научното жури да удостои кандидата **д-р Мартин Асенов Гюзелев** най-високата научна степен „доктор на историческите науки”.

23.05.2005 г.

Проф. д.и.н. Иван Карайотов

Ул. „Съединение” № 8

8000 Бургас

E-mail: karayotov_iv@yahoo.com

<http://www.ivankarayotov.hit.bg>